

3. Горчелс Л., Мариен Э., Уэст Ч. Управление каналами дистрибуции. — М.: Издательский Дом Гребенникова, 2005. — 248 с.
4. Дорошук Н. Б., Кулеша В. В. Дистрибуция на практике. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2006. — 240 с.
5. Кумар Нирмалья, Стенкам Ян-Бенедикт. Марки торговых сетей: Новые конкуренты традиционных брендов: Перевод с англ. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. — 256 с.

Стаття надійшла до редакції 14.05.08.

УДК 504.03

Є. А. Шмігельська, асистент,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ОСНОВНІ ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

Стаття присвячена аналізу основних економічних механізмів вирішення екологічних проблем регіонів. В роботі розкрито суть взаємозв'язку людини з навколишнім природним середовищем, розглянуто роль економічних механізмів у використанні природних ресурсів та зниженні забруднення навколишнього середовища. Здійснено аналіз існуючої системи різноманітних економічних механізмів управління природоохоронною діяльністю та визначено пріоритетні напрямки удосконалення регіональної політики щодо основних засад ресурсно-екологічної безпеки в регіонах на базі нових економічних механізмів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: природне середовище, природокористування, екологічна ситуація, екологічні платежі, ресурсоспоживання, ресурсокористування, екологічна безпека.

Гостра і всеохоплююча негативна екологічна ситуація змушує використовувати цілу систему економічних, соціальних, техніко-технологічних та організаційних заходів поліпшення навколишнього природного середовища. Перехід нашої країни до ринкових економічних відносин створює специфічні умови для управління природоохоронною діяльністю. В першу чергу це стосується різкого підвищення ролі економічних механізмів у використанні природних ресурсів та зниженні забруднення навколишнього середовища. Економічна оцінка збитків при забрудненні середови-

ща та інших втратах природи стає основним важелем у взаємовідносинах природокористувачів і держави. Остання завдяки законодавчим та іншим формам управління цих взаємовідносин створює можливість для відшкодування заподіяних природному середовищу і людині збитків. Таким чином, першочергової ролі набувають так звані «екологічні платежі». Їх структура і механізми використання — одне з найважливіших питань у системі управління природоохоронною діяльністю. Екологічні платежі як плата за ресурси та забруднення навколишнього середовища повинні мати не стільки фіскальний характер, скільки бути стимулюючим засобом економічної діяльності, тобто бути економічно вигідними підприємствам. Саме завдяки цій зацікавленості можна розраховувати на успіх у природоохоронній діяльності.

Стимулююча роль екологічних платежів можлива при умові включення їх у собівартість виробленої продукції. Це дозволяє зняти тягар платежів із виробника продукції і перекласти його на споживача. Оскільки на сьогодні немає абсолютно безвідходних технологій виробництва продукції, то постійно присутня ймовірність забруднення середовища, бо будь-яке виробництво забруднює навколишнє середовище. Виходячи з того, що споживач не може обійтися без виробленої продукції, то цілком природно, що він також має нести певні витрати на відшкодування заподіяного довікля забруднення. Але щоб виробник не ігнорував економічних інтересів споживача, держава законодавчо закріплює взаємовідносини між ними. Зокрема, плата за використання природних ресурсів, викиди забруднюючих речовин в атмосферу і скиди забруднених стічних вод здійснюється за шкалою, яка є стимулюючим регулятором природоохоронного механізму для товаровиробника. При перевищенні нормативу забруднення прогресивність шкали різко зростає, зростають і витрати виробника. Таким чином створюється стимул до зменшення викидів (скидів) шкідливих речовин. До того ж при великих обсягах плати продукція товаровиробника втрачає конкурентоспроможність. Таким чином, підприємство зацікавлене у зменшенні виробничих витрат, до яких входять і прямі природоохоронні (екологічні) платежі.

Існуюча система різноманітних економічних механізмів може відігравати значну роль як у зменшенні забруднення навколишнього середовища, так і в задоволенні економічних інтересів виробника і споживача. Вона передбачає не лише включення екологічних платежів у собівартість продукції, але й штрафні санкції на прибуток підприємства за понаднормативні викиди і скиди, за

залпові викиди, за забруднення окремими шкідливими речовинами (наприклад, SO_2), а також за видами забруднювачів (стаціонарних, пересувних) тощо.

Економічні механізми управління природоохоронною діяльністю передбачені конкретними Законами України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про підприємства», «Про охорону атмосферного повітря», «Про систему оподаткування» та ін.

Будь-які зміни у загальному стані навколишнього середовища можуть викликати і необхідність конкретних перемін у законодавчій і нормативній базі з різних питань економічної діяльності, в розмірах платежів за нормативні і наднормативні викиди (скиди), у формуванні і витрачанні природоохоронних фондів.

Значна роль у цій справі належить місцевим держадміністраціям, які здійснюють плани комплексного соціально-економічного і екологічного розвитку територій. Особливо важливим при цьому є ефективне використання коштів, що признаються для реалізації екологічних заходів.

Рациональне витрачання природоохоронних коштів не така вже і проста справа, воно потребує глибокого аналізу екологічної ситуації регіону, визначення пріоритетних напрямів розподілу коштів з найвищою результативністю для природного середовища і людини. Такими напрямками можуть бути зміцнення матеріально-технічної бази, конкретна реалізація певних природоохоронних заходів по зменшенню забруднення територій, відновленню природного стану окремих екосистем тощо.

Екологічна плата за забруднення навколишнього середовища суттєвий, але не єдиний важіль в економічному управлінському механізмі. Важлива роль належить капітальним вкладенням на охорону навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів. Їхня структура має відповідати охороні та раціональному використанню основних природних компонентів — водних та земельних ресурсів, атмосферного повітря, надр і мінеральних ресурсів, лісових ресурсів, охорону та відтворення рибних запасів. У 1999 р. в Україні найбільша частка капітальних вкладень припадала на охорону і раціональне використання водних ресурсів та атмосферного повітря; частина коштів витрачалась на будівництво установок для утилізації та переробки виробничих відходів та підприємств і полігонів з утилізації, знешкодження і захоронення їх токсичних видів.

Централізовані капітальні вкладення дали можливість ввести в дію значні потужності для охорони від забруднення водних за-

пасів та атмосферного повітря. Разом з тим специфічним напрямом поліпшення екологічної ситуації має бути вдосконалення техніки і технології, надання усій системі виробничо-господарської діяльності екологічного спрямування. Таким чином, основним є попередження забруднення навколишнього середовища. Розпочинати цю діяльність слід з екологізації безпосередньо виробничих процесів, що дасть змогу запобігти утворенню великої кількості відходів, а також значною мірою скоротить витрати мінерально-сировинних ресурсів. Мінімізація забруднення, утворення відходів та споживання природних ресурсів — генеральна лінія боротьби за поліпшення екологічної ситуації. Мінімізація екологічної затратності виробництва — це не лише шлях вирішення екологічних проблем. Вона дає значний економічний ефект як для підприємств через зменшення виробничих витрат, так і для держави в цілому завдяки економії бюджетних коштів.

У цьому напрямі економічна ефективність може бути досягнута двома взаємопов'язаними шляхами: по-перше, ефективним здійсненням науково-технічної політики в галузі екозберігаючих технологій, що вимагає державного визнання її пріоритети і відповідного фінансування науково-дослідної та проектно-конструкторської діяльності в напрямі розвитку екотехнології; по-друге, максимально широким впровадженням у виробничу сферу вже існуючі засоби переробки сировини, мінімізації відходів, нові засоби виявлення та очистки токсичних викидів в атмосферу і скидів у відкриті водоймища. Мінімізація ресурсоспоживання і промислових відходів досягнення поставленої мети — вирішення екологічних проблем регіону.

Фінансування екологічної діяльності повинно здійснюватися в першу чергу підприємствами. Завданням держави при цьому є створення необхідних економічних механізмів успішного проведення цієї діяльності, які мають складатися з цілісної системи конкретних заходів фінансових прямих і непрямих впливів, що охоплюватимуть різні аспекти ресурсокористування та оподаткування.

Для поліпшення екологічної ситуації важливо розмежувати дії центральних, регіональних та місцевих державних органів відповідно до прийнятого Закону «Про місцеве самоврядування». Це дасть можливість з найбільшою повнотою врахувати екологічні інтереси суб'єктів управління, конкретизувати і узгодити їх з природоохоронними заходами. Позитивний ефект може бути досягнутий у вирішенні екологічних проблем використанням нау-

кових результатів, отриманих при виконанні Державної науково-технічної програми з проблем екологічної безпеки України та розробкою і здійсненням регіональних екологічних програм.

Завдання регіональних і місцевих державних органів — конкретизувати у своїх природоохоронних заходах екологічні пріоритети і шляхи їх вирішення. Разом з глибоким аналізом екологічної ситуації і рівня несприятливої її дії це дасть можливість місцевим органам домогтися у разі потреби надання особливого статусу регіону, яким визначається особливий режим життєдіяльності населення — умови проживання, медичного обслуговування, господарської діяльності, економічної (зокрема податкової) політики захисту населення і екосистем. Прикладами дії особливого статусу можуть слугувати гірські території, які вже його мають. Розповсюдження їхнього досвіду на екологічно несприятливій території цілком закономірно. До цих пір таким чином захищалися природно-заповідні території різних категорій. Складність екологічної ситуації окремих міст і регіонів вимагає поширення цього напряму природоохоронної діяльності і на території високої концентрації виробництва і населення, які зазнають постійного екологічно небезпечного впливу.

Розробка регіональної політики і нових засад ресурсно-екологічної безпеки на базі нових економічних механізмів має забезпечити оптимальне екологічне навантаження на природні компоненти, поліпшити природокористування, а також визначити і надати різним ареалам і регіонам статус різної екологічної безпеки.

Особливу увагу при розробці економічного механізму природокористування необхідно приділити впровадженню гнучкої шкали масштабів і характеру ресурсокористування і плати за нього. Певна частина загальних прибутків від використання природних ресурсів у середовища має використовуватися на покращення екологічного стану регіону, збереження і навіть зростання його екологічного потенціалу.

Одну з головних ролей в економічному механізмі повинна відігравати пільгова система оподаткування природно-господарської та рекреаційної діяльності, яка має стимулювати екологічно нешкідливу діяльність. Разом з тим, слід розробити систему пільгового оподаткування для сприяння розвитку екологічно чистих технологій з метою зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище.

Вимагає вдосконалення і правовий механізм природокористування в зонах підвищеної екологічної небезпеки. Це стосується

ареалів морського узбережжя, де господарська діяльність значною мірою впливає на суміжне морське середовище.

У зв'язку зі зростанням кількості суб'єктів господарювання та існуванням різних форм власності зростає і потреба впорядкування відносин природокористування між господарськими об'єктами та державою. Для прибережних ділянок це набуває особливої гостроти, оскільки регулювання природокористування в приморських територіях ще не має достатньо обґрунтованого вирішення.

При розробці механізму вирішення екологічних проблем головним має бути підхід, який забезпечує економічну вигідність соціальної пріоритетності на базі гнучкого механізму плати за воду, землю та інші природні ресурси. Названі платежі повинні поступати на рахунок місцевих бюджетів. До цього повинні бути додані різноманітні штрафні санкції за забруднення навколишнього середовища. Гнучкість механізму плати та диференційованість ставок цих платежів повинні бути такими, щоб спонукати підприємства вкладати кошти у запобігання забруднення навколишнього середовища.

Підвищення рівня екологізації виробництва, зменшення ресурсоспоживання як один з невід'ємних видів діяльності підприємств, дозволить зменшити залучення у виробничий обіг природних, особливо мінерально-сировинних та водних ресурсів та матеріалів. Створення для виробництва економічних умов, які зменшили б надмірне використання природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища — найбільш продуктивний шлях до поєднання економічних і екологічних інтересів господарських суб'єктів.

Таким чином, перенесення акцентів стосовно поліпшення екологічної ситуації на підприємства і впровадження ними екологічно безпечної та ресурсоекономічної технології сприятимуть вирішенню природоохоронних проблем. Природоохоронні витрати фінансових ресурсів за певними нормами плати за природні ресурси та забруднення природного середовища змусять підприємства підвищити ефективність своєї природоохоронної діяльності і намагатися досягти максимальної безпеки виробництва.

Література

1. Данилишин Б. М., Чернюк Л. Г., Фащевський М. І. та ін. Методологічні засади комплексного розвитку і розміщення продуктивних сил регіонів. — К.: РВПС України НАН України, 1998. — 161 с.

2. Буркинський Б. В., Степанов В. Н., Харичков С. К. Природопользование: основы экономико-экологической теории. — Одесса: ИПРЭИ НАН України, 1999. — 350 с.

3. Ресурсно-экологическая безопасность: теоретические и прикладные аспекты / Буркинський Б. В., Степанов В. Н., Кругляков Л. Л. и др. — Одесса: ИПРЭИ НАН України, 1998. — 180 с.

4. Черкас А. Методические подходы к оценке экологической емкости региона // Экономика Советской Украины. — 1991. — № 10. — С. 25—36.

Стаття надійшла до редакції 27.02.08.

УДК 338.43.01 (477)

Єранкін О. О., канд. екон. наук, доцент, докторант,
кафедра економіки агропромислових формувань,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ПОСИЛЕННЯ ЙОГО КАПІТАЛІЗАЦІЇ

Стаття присвячена аналізу результатів процесів капіталізації аграрного бізнесу в Україні. Встановлено логічний взаємозв'язок зазначених процесів із процесами еволюції економічних і маркетингових процесів в АПК України. Досліджено структурний склад власників агропромислових формувань та проаналізовані мотиви їх входження в агробізнес.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: капіталізація, глобалізація, агробізнес, еволюція маркетингу, агропромислові формування, агрохолдинги.

Сучасний етап розвитку агробізнесу в Україні характеризується докорінною перебудовою інституціональної структури аграрної економіки, що пов'язано із процесами капіталізації. Сільське господарство України, яке до 2000-х років штучно перебувало поза діями ринкової економіки (діяли окремі квазіринкові інструменти), швидкими темпами «наздоганяє» інші сфери економіки, які пройшли певні етапи еволюції свого розвитку. Отже, майбутнє розвитку суб'єктів агробізнесу в Україні вже практично неможливо уявити без впровадження світових економічних досягнень, одним із яких безумовно є функціонування підприємств